

Fra Arns tid

Genstande fra "Arns tid" på Nationalmuseet.

I forbindelse med første del af filmatiseringen af Jan Guillou's saga om den svenske tempelridder Arn, har Nationalmuseet fået flere forespørgsler fra besøgende om originale genstande fra 'Arns tid' ca. 1150-1220. Guillou lader sin hovedperson drage til Palæstina på et tidspunkt, hvor de kristne var presset af den muslimske feltherre Saladin, som Arn møder personligt. Saladin generobrede Jerusalem fra de kristne i 1187, og et nyt korstog blev udråbt. I Danmark opfordrede kongen og rigets bisper og stormænd folk til "at tage korset", og en hel del danskere tog på korstog til Palæstina. Nationalmuseets Middelalderudstilling rummer mange genstande fra denne periode, og for at give en lille smagsprøve præsenterer vi her en oversigt over nogle af disse. Men kom og besøg vores udstilling, - der findes meget mere, der kan relateres til Arn-bøgerne eller filmen, både før og efter et besøg i biografen!

1) Rum 112. Aflad og pilgrimsfærd.

Jan Guillou's hovedperson rejser som kriger til det hellige land for at gøre bod for sine synder og få aflad ved at kæmpe mod kirkens fjender. I Middelaldersamlingens rum 112 findes beviser på, at også mere fredelige mennesker drog på rejse for at gøre bod eller få aflad for synder. Dette skete bl.a. gennem pilgrimsrejser til valfartssteder, hvor de vigtigste var Jerusalem, Rom og Santiago de Compostela i Nordspanien. Vægmontren i rum 112 indeholder bl.a. pilgrimstegn fra flere forskellige europæiske valfartssteder.

2) Rum 107. Våben.

Ridderens vigtigste våben i nærkamp var sværdet. I gulvmontren i midten af lokale 107 findes eksempler på sværd fra forskellige perioder i middelalderen. Fra 1150'erne og frem udviklede sværdet sig så det passede til den nye ridderkampteknik, tidligere havde sværdet været kort og bredt, nu blev det længere og kraftigere, bl.a. for at kunne gennembryde de nye forbedrede brynjer.

Et andet eksempel på tilpasningen af angrebsvåben var armbrøsten, der blev anset for tidens mest moderne og frygtede våbenteologi. Det fik paven til at forbyde anvendelse mod andre end hedninge, men det havde ikke den store virkning. Herhjemme blev armbrøsten flittigt brugt.

3) Rum 107. Søborg Slot.

I slutningen af 1100-årene voksede borgenes betydning i Norden, fordi borgene både kunne bruges til at forsvare riget mod ydre fjender og undertrykke interne oprør. Kong Valdemar den Store som regerede 1157-1182 overtog i 1161 Søborg Slot i Nordsjælland. Herefter indgik slottet i den stadig voksende befæstning af

Sjælland, og tjente som kongens residens når han opholdt sig i denne del af sit rige. Dette betød, der altid var mandskab på slottet. Montren med de mange fund fra Søborg slot giver et indtryk af forholdene på borgene i Arn's tid.

3) Rum 107. Skakbrikker af hvalrostand.

Skakspillet blev opfundet i Østen. Spillet kom til det nordvestlige Europa med korsfarerne i 1100-årerne. Brikkerne repræsenterer forskellige elementer af middelalderens samfund. Kongemagten er repræsenteret af konge og dronning, løberen er biskoppen (*bishop* på engelsk), springeren er ridderen (*knight* på engelsk), tårnet er borgen/slottet (*castle* på engelsk) og bønderne er selvfølgelig bønder.

4) Rum 106. Gilder og lav.

1170 blev Valdemar den Stores far helgenkåret af paven i Rom. Dermed var kongeslægten helliggjort og Danmarks første middelaldergilde opstået. Skt. Knuds gilde var – som middelalderens senere gilder – en organisation eller sammenslutning af ligesindede. For Skt. Knuds Gildes vedkommende var der tale om et slags Broderskab, hvor medlemmerne under kongens beskyttelse forpligtede sig til at hjælpe hinanden, både indenfor tidens blomstrende Gotlandshandel og indenfor militære konflikter som Østersøkorstogene. I Rum 106 findes Skt. Knuds gildesegl fra 1225, altså kort tid efter at danskernes korstog i Østersøregionen havde kulmineret med indtagelsen af Estland.

5) Rum 106. Trolovelses- og kærlighedsring.

Arns synd består i, at han gør sin elskede gravid uden at være gift med hende. I gulvmontren med ringe og skattefund i rum 106 findes flere smukke eksempler på kærlighedsringe fra middelalderen, der så småt begyndte at komme frem i 1200-tallet. Ofte illustreres kærligheden eller trolovelsen med sammenlagte hænder og/eller hjerter, tovsnoninger og 'kærlighedsknuder' på denne type ringe.

6) Rum 104. Elfenben og hvalrostand – en fornem kunstgenstand fra Arns tid.

I midten af rum 104 findes en montre med kostbare kunstgenstande fra middelalderen, som de rigeste personer i Jan Guillou's univers kunne have ejet.

Gunhildkorset er efter alt at dømme fra midten af 1100-tallet. Korset er formentlig skabt til Gunhild, datter af Svend Grate, som Valdemar den Store besejrede i 1157 på Grathe hede. Slaget markerede afslutningen på en langvarig dansk borgerkrig og begyndelsen på Valdemarernes epoke, hvor både Valdemar den Store og hans to sønner var aktive korsfarere. Gunhildkorset vidner om sammensmeltningen af ny og gammel kultur i Norden i 1100-årerne. Korsets for- og bagside er udsmykket med bibelmotiver suppleret af latinsk tekst, mens nogen på undersiden har indskrevet ejerens navn med runer: *Gunhild*.

7) Rum 104. Akvamaniler.

I rum 104 findes verdens største samling af akvamaniler, hvoraf flere stammer fra perioden 1150-1220. Ordet kommer fra det latinske *Aqua* (vand) og *Manus* (hånd), for det er i virkeligheden små vandkander

formet som løver, riddere og fabeldyr. De blev brugt til håndvask både i fornemme private hjem og i forbindelse med præsters rituelle håndvask. Akvamanilerne i Europa er inspireret af arabiske bronzefigurer, som korsfarerne så i det hellige land. Til særligt Arn-interesserede kan fremhæves Akvamanile D og F, der viser hvor forskelligt riddere blev fremstillet indenfor den periode hvor Guillou's historie udspiller sig.

8) Rum 102. Gravsten af Granit.

På væggen i rum 102 hænger en stor granitgravsten over en dansk korsridder, som stammer fra Vejerslev kirke på Mors. Ridderen er iført hjelm og ringbrynje, mens han stolt holder korset foran sig, så man ikke er i tvivl om hans mission. Mange danskere deltog i korstog, ikke bare til det hellige land men også i Østersøområdet.

9) Rum 102. Kors og smykker af guld, ædelsten og perler

Blandt de flotteste genstande fra "Arns tid" er de smukke kors. En anden attraktion i rum 102 er de flotte kors og smykker, som nogle af de kongelige og mest velstående personer i Jan Guillou's univers kunne have båret. Andre har været forbeholdt kirkelige stormænd som bisper og abbeder. Orø-korset er for eksempel fra ca. 1100 og udført i Norden. Andre er kommet til Danmark fra udlandet som det fornemme "Roskildekorset", der er besat med 15 ædelstene og syv perler. Det er lavet i Byzans engang i 1100-årene, og blev siden lagt ind i hulrummet i hovedet på en stor Kristusfigur i Roskilde domkirke. Det bedst kendte er nok "Dagmarkorset" – som sandsynligvis ikke har tilhørt dronning Dagmar, men Valdemar Sejrs søster Richiza, der døde i 1220. Fælles for de tre kors er deres funktion som relikviegemmer. De kan nemlig åbnes og i Roskildekorset rummer stadig en splint af Kristi kors fra Golgata!

10) Rum 102-103. Gyldne altre og kalkmalerier.

Kampscenemæssigt kan Nationalmuseet ikke hamle op med instruktør Peter Flinths visuelt flotte forsøg på at gengive korsriddernes kampe. Her giver samtidens kalkmalerier en mere 'ægte' gengivelse af middelalderkrig, se f.eks. billedet i rum 103 af et kalkmaleri fra Råsted kirke ved Randers. De gyldne altre i rum 102, særligt alterbordsforsiden fra Odder, afbilder også ridderne som de så ud på Arn's tid, selv om de afbillede bibelfortællinger jo i virkeligheden foregår på Kristi tid.